

• **Ірына Багдановіч**

“Гэта – вобразы
краіны Беларусі роднай...”:
Да 100-годдзя першага зборніка
вершаў Якуба Коласа
“Песні-жальбы”

• **Ірына Гапоненка**

Этнoнімы ў беларускай мове
XIX – пачатку XX ст.

• **Новая рэдакцыя правапісу:**

Метадычныя матэрыялы

• **Алена Мацевасян**

Да юбілею
Дзяржаўнага літаратурнага
музея Янкі Купалы

Роднае слова

2010/9

(273)

верасень

Рэдакцыйная калегія

доктар філалагічных навук А. Бельскі (намеснік)
доктар філалагічных навук М. Прыгодзіч (намеснік)
доктар педагагічных навук М. Яленскі (намеснік)
доктар мастацтвазнаўства Т. Габрусь
доктар філалагічных навук У. Гніламедаў
доктар мастацтвазнаўства В. Дадзіёмава
доктар філалагічных навук В. Іўчанкаў
доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры А. Лакотка
доктар філалагічных навук А. Ліс
доктар філалагічных навук А. Лукашанец
доктар філалагічных навук В. Максімовіч
доктар мастацтвазнаўства У. Мартынаў
доктар філалагічных навук І. Казакова

доктар філалагічных навук А. Ненадавец
доктар філалагічных навук В. Новак
доктар мастацтвазнаўства В. Нячай
доктар педагагічных навук І. Паўлоўскі
доктар мастацтвазнаўства В. Пракапцова
доктар філалагічных навук В. Рагойша
доктар філалагічных навук І. Роўда
доктар філалагічных навук І. Саверчанка
доктар філалагічных навук В. Старычонак
кандыдат філалагічных навук М. Трус
доктар філалагічных навук М. Тычына
доктар філалагічных навук І. Чарота
доктар філалагічных навук Т. Шамякіна

Навуковыя кансультанты

Г. Адамовіч, Р. Аладава, М. Аляхновіч,
Г. Арцямёнак, А. Багданава, З. Бадзевіч,
А. Белая, Дз. Дзятко, Т. Казакова,
В. Карамзаў, У. Каяла, В. Лемцегова,
І. Лепешаў, Е. Лявонава, В. Ляшук,

В. Ляшчынская, А. Макаравіч, У. Мархель,
З. Мельнікава, П. Міхайлаў, М. Мішчанчук,
М. Мушыньскі, М. Новік, В. Рагаўцоў, В. Русілка,
У. Рынкевіч, У. Сенькавец, А. Солахаў, А. Станкевіч,
П. Сцяцко, Т. Тамашэвіч, Н. Усава, І. Штэйнер

Рэдакцыйная рада

Р. Бабашка, М. Бубешка, В. Буланда,
І. Булаўкіна, В. Давідовіч, М. Жуковіч,
Р. Ільіна, З. Камароўская, В. Кажура,

Л. Лазарчык, А. Марціновіч, Г. Марчук,
М. Пазнякоў, А. Панфіленка, Т. Прадзед,
А. Тарайковіч, І. Таяноўская

Над нумарам працавалі

рэдактары:

Андрэй Грыгаровіч (*Методыка і вопыт*: Новая рэдакцыя правіл беларускага правапісу, Настаўнік прапануе, Вытокі, Прапануем план-канспект, Рыхтуемса да алімпіяды, Літаратурны дыктант; *Калі закончыўся ўрок*: Беларусь – зямля святая),

Аляксандр Канановіч (*Нацыянальная і сусветная культура*: Культурная сталіца Беларусі, Падзеля),

Крысціна Пучынская (*Літаратура і час*: Старажытная літаратура, Скарбніца паэзіі, Новае працятанне, Пошукі імя, Письменнік і вайна, Літаратурнае пабраціцтва, Паэтычная старонка; Каляндар памятных датаў і юбілейных дзён; Сканворд),

Ларыса Сагановіч (*Мовы рысы непаўторныя*:

З гісторыі мовы, Мова мастацкіх твораў, У свеце слоўнікаў, Малады даследчык прапануе, Жывая мова; *Методыка і вопыт*: Новае ў правапісе),

Мікола Трус (*Літаратура і час*: Майстэрства творцы, Літаратура ў кантэксце часу, Літаратура ў кантэксце жыцця, Педагагічныя традыцыі; *Методыка і вопыт*: Размова пра істотнае; *Нацыянальная і сусветная культура*: Захавальнікі мінуўшчыны, Нацыянальны вобраз свету),

Наталля Шапран (*Літаратура і час*: З літаратурнай спадчыны; *Нацыянальная і сусветная культура*: Вяртанне да вытокаў, Актуальная тэма, Дыялог з карцінай),

намеснік галоўнага рэдактара
адказны сакратар
дзяжурны рэдактар
літаратурныя рэдактары
вядучы рэдактар літаратурны
тэхнічны рэдактар
галоўны бухгалтар
загадчык прыёмнай

Марыя Кныш,
Аляксандр Канановіч,
Ларыса Сагановіч,
Ніна Ваніцкая, Вера Гарноўская, Вольга Крукоўская,
Алена Салахитдзінава,
Канстанцін Лісецкі,
Валянціна Раціцкая,
Вольга Барздова.

ЗАСНАВАЛЬНИК:
МІНІСТЭРСТВА
АДУКАЦЫІ
РЭСПУБЛІКІ
БЕЛАРУСЬ

УСТАНОВА
«РЭДАКЦЫЯ ЧАСОПІСА
«РОДНАЕ СЛОВА»»

Часопіс выходзіць
з 1988 года
(у 1988 – 1991,
№№ 1 – 48,
выдаваўся пад назвай
«Беларуская мова
і літаратура ў школе»)

Галоўны рэдактар

**Зоя
ПАДЛІПСКАЯ**

Змест

ЛІТАРАТУРА І ЧАС

Захаранка Мікола. “Песня пра зубра” Міколы Гусоўскага ў кантэксце культуры еўрапейскага Адраджэння	3
Дзюкава Эла. Усходнеславянскія паломніцкія тэксты: “Хараграфія...” Ансельма Поляка ў перакладзе Андрэя Рымшы	8
Багдановіч Ірына. “Гэта – вобразы краіны Беларусі роднай...”: Да 100-годдзя першага зборніка вершаў Якуба Коласа “Песні-жалбы”	12
Шаладонава Жанна. Семантыка вобраза дарогі ў творах Якуба Коласа	16
Мацюхіна Таццяна. Імпрэсіяністычныя тэндэнцыі ў паэзіі Максіма Багдановіча	19
Студзенка Таццяна. “Цаліною” Цішкі Гартнага	22
Саламевіч Янка. Псеўданімы і крыптанімы Цішкі Гартнага	26
Штэйнер Іван. Светлы сум Міколы Сурначова	28
Жылевіч Вольга. Мастацкі свет Жана-Мары Леклезіэ	30
Трус Мікола. “Рыцар святога Грааля”: Цярністыя шляхі Леаніда Мосендза	34
Мосендз Леанід. “Мы будзем, хоць бы нас і не было”: Вершы (пер. <i>М. Труса</i>)	38
Лявонава Ева. Рамана-германская філалогія на кафедры замежнай літаратуры БДУ: Гісторыя, стан, перспектывы	39

МОВЫ РЫСЫ НЕПАЎТОРНЫЯ

Гапоненка Ірына. Этнанімы ў беларускай мове XIX – пачатку XX ст.	42
Кавалёва Іна. З думкай пра арыгінал: Беларускія кампазіты ў перакладзе на нямецкую мову	47
Палашкевіч Святлана. Беларускія антрапанімічныя слоўнікі: тыпалагічны аспект	51
Сотнікава Таццяна. Імёны беларускага народнага календара з характарыстычным кампанентам	54
Каўрус Алесь. “І так, бывала, наясіся...”: Ужыванне дзеясловаў <i>наясіся, пад’есці, з’есці, паесці</i>	57

МЕТОДЫКА І ВОПЫТ

Іўчанкаў Віктар. Беларускі правапіс у апорных схемах: Правапіс некаторых марфем. <i>Працяг</i>	59
Савіцкая Ірына. Беларускі правапіс: дыдактычны матэрыял. <i>Працяг</i>	64
Дзятко Дзмітрый, Радзіваноўская Наталля, Урбан Вольга. Беларускі правапіс і граматыка: тэорыя і заданні для школьнікаў. <i>Працяг</i>	66

Апацкая Таццяна. Драматычны лёс ахвяр сусветных войнаў. Няздзейсненыя мары старэйшага пакалення аб шчасці: Урок беларускай літаратуры па рамане “Пошукі будучыні” Кузьмы Чорнага ў X класе	70
Хвясюк Ірына. Біблія. Новы Запавет. Вывучэнне “Прытчы пра блуднага сына”: Урок беларускай літаратуры ў VI класе	72
Мароз Святлана, Ржавуцкая Марына. Сачыненне-апаваданне з апісаннем памяшкання: Урок развіцця маўлення	75
Багамолава Алена. Месяц у паэтычным шматгранніку: Лінгвістычны аналіз верша “Квадры” Адама Глобуса	78
Несцяровіч Сяргей. Літаратурны дыктант: Біяграфія і творчасць Васіля Быкава (XI клас)	81
Кныш Антон. Патрыятычнае і нацыянальнае выхаванне як асноўныя аспекты фарміравання дзяржаўнай ідэалогіі: На прыкладзе вывучэння беларускай літаратуры ў IX класе	84

КАЛІ ЗАКОНЧЫЎСЯ ўРОК

Разумейчык Людміла, Собаль Аксана. Зямля пад белымі крыламі: Сцэнарый школьнага свята-фестывалю	87
--	----

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ І СУСВЕТНАЯ КУЛЬТУРА

Статкевіч-Чабагануў Анатоль. Сыцько герба “Астоты”	91
Сідаровіч Людміла. Славутыя імёны Полацка	95
Мацевасян Алена. З гісторыі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы: Да 65-годдзя з дня заснавання	97
Гулак Анастасія. Праблемы вывучэння міфалогіі ў сучаснай фалькларыстыцы	101
Катовіч Аксана. Сімволіка структурных адзінак сутак у міфапаэтычнай спадчыне беларусаў	104
Шаранговіч Наталля. “Першы крык душы самы шчыры” [Уладзімір Крываблочки]	108
Ваніцкая Ніна. “У імя будучыні, у імя жыцця”: Дзень беларускага пісьменства ў Хойніках	110

Паэтычная старонка. Сурначоў М. У стопаным жыцце (29). Мосендз Л. “Наўкола нас таемнасці туман...”. Мой шпіталь. “Загуў матор у высакосці...”. “Ноч восеньская... Шчырасці мінутка...”. “І сам закон наўпрост дакладных ліній...”. Мы былі... (38). Календар памятных датаў і юбілейных дзён на 2010 год: Лістапад (50, 71, 83). Сканворд. Сівы С. (112).

Часопіс уключаны ў Пералік навуковых выданняў ВАК Рэспублікі Беларусь для друкавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў па філалагічных навуках, мастацтвазнаўстве, культуралогіі, педагагічных навуках (тэорыя і методыка навучання беларускай мове і літаратуры).

У адпаведнасці з Законам аб друку аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць прыведзеных у артыкуле фактаў і звестак. Рэдакцыя пакідае за сабой права друкаваць артыкулы ў парадку абмеркавання, не падзяляючы пункту гледжання аўтара.

Пры перадруку спасылка на “Роднае слова” абавязковая.

Патрабаванні да афармлення матэрыялаў і ўмовы для прыняцця матэрыялаў для аспірантаў гл. на сайце часопіса www.rs.unibel.by.

Вольга ЖЫЛЕВІЧ

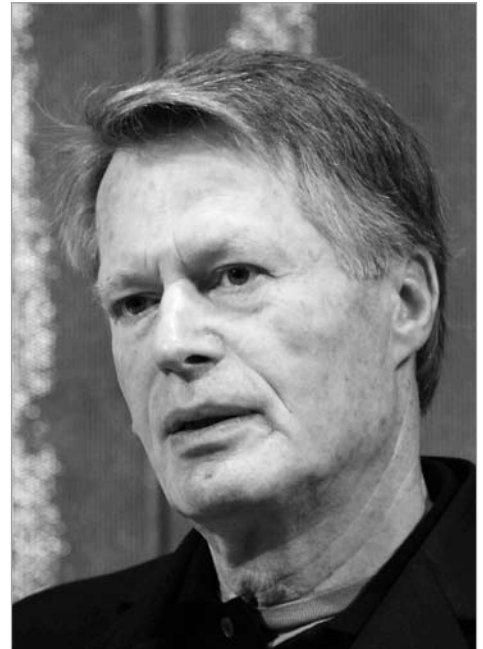
МАСТАЦКІ СВЕТ ЖАНА-МАРЫ ЛЕКЛЕЗІЁ

Жан-Мары Гюстаў Леклезіё – адзін з найбуйнейшых сучасных французскіх пісьменнікаў, лаўрэат Нобелеўскай прэміі па літаратуры за 2008 г. Вядомы раманіст узнагароджаны за “даследаванне сутнасці чалавека па-за межамі пануючай цывілізацыі і ўнутры яе, адкрыццё новых кірункаў, паэтычныя прыгоды і пачуццёвы экстаз кніг” [1]. У красавіку гэтага года пісьменніку споўнілася семдзесят гадоў.

Гэты незвычайны аўтар пазбягае самарэкламы і парызскіх літаратурных кланаў, не любіць даваць інтэрв’ю, рэдка бывае ў Францыі, аддае перавагу Блакітнаму берагу, дзе вырас, востраву Св. Маўрыкія, Японіі або Мексіцы. Леклезіё – адкрыты апанент сучаснай цывілізацыі і грамадства спажывання, часам яго лічаць пісьменнікам-эколагам. Індзейцы Панама або пастухі Сахары для гэтага надзвычай тонкага майстра пярэ не ўнікальны падвід *homo sapiens*, якому пагражае знішчэнне, а людзі, якія змаглі захаваць сваю культуру і цывілізацыю. У пэўным сэнсе ён дысідэнт заходняй цывілізацыі, апошні абаронца плямён, што знікаюць. Здавалася б, грамадства, якое ён адпрэчвае, павінна было падвергнуць яго астракізму, але кожная новая кніга Леклезіё карыстаецца вялікім поспехам у чытачоў, становіцца падзеяй у франкафонным свеце.

Па лініі маці Жан-Мары Гюстаў Леклезіё – выхадзец з брэтонскай сям’і, якая пасялілася ў XVIII ст. на востраве Св. Маўрыкія. Будучы пісьменнік нарадзіўся 13 красавіка 1940 г. у Ніцы. Яго бацька – англійскі вайсковы лекар, падчас Другой сусветнай вайны служыў у Нігерыі. Жан-Мары Гюстаў і яго старэйшы брат у гэтыя гады знаходзіліся на выхаванні маці і жылі ў доме яе бацькоў на поўдні Францыі ў мястэчку Рокебільер. У Афрыку да бацькі сям’я Леклезіё пераехала ў 1948 г. роўна на адзін год, і, як пазней раманіст напіша ў аўтабіяграфічным эсе “Афрыканец. Рысы і партрэты” (“L’Africain. Traits et portraits”, 2004), “сустрэча з амаль незнаёмым мне бацькам з’явілася адной з найважнейшых падзей майго жыцця, прыезд у Афрыку стаў крокам у вітальню дарослага свету” [4, с. 12]. Менавіта ў той час, у васьмігадовым узросце, хлопчык упершыню пачаў складаць вершы, казкі, апавяданні і навелы, а ў сямнаццаць ужо атрымаў ступень бакалаўра ў галіне літаратуры і філасофіі.

Леклезіё вучыўся ў Ніцы, Брыстолі, Лондане, атрымаў доктарскую ступень за вывучэнне мексіканскага штата Мічыякану ў Цэнтры даследавання

Мексікі ў Перпіньяне. Выкладаў ва ўніверсітэце ў Альбукерку (Нью-Мексіка, ЗША) і Бангкоку, шмат падарожнічаў па Паўднёвай Амерыцы, Афрыцы, Паўднёва-Усходняй Азіі. Сярод краін, у якіх ён спыняўся надоўга, не толькі ЗША, але і Тайланд, Японія, Нігерыя. Пісьменнік вывучаў культуры гэтых краін, непадобных між сабой, але істотна адрозных ад еўрапейскай, і знаходзіў сапраўдны цэласны свет, у якім чалавек адчувае сябе інакш, чым у звыклай і панурай прасторы цывілізацыі.

Адмысловую ролю ў жыцці і літаратурным лёсе Леклезіё адыграла яго “паглыбленне” ў свет карэннага насельніцтва Мексікі і Панама. Вынікам знаходжання сярод індзейцаў, далучэння да іх паўсядзённага побыту і старадаўніх вераванняў сталі кнігі, якія ўзнаўляюць міфалогію амерыканскіх абарыгенаў. У даследаваннях Леклезіё блізкі да Клода Леві-Строса, французскага антраполога, які напісаў мноства значных прац па міфалогіі і рытуалах карэнных народаў Амерыкі, аўтара вельмі глыбокага твора “Маркотныя тропікі”, у якім апавядаецца пра скалечаны свет, што знаходзіцца за межамі старой і ўтульнай Еўропы.

Пісьменніцкі дэбют Ж.-М. Г. Леклезіё аказаўся ўдалым: раман “Працікол” адразу быў заўважаны ў літаратурных колах і ўганараваны прэстыжнай прэміяй Рэнадо. Кнігі, якія выйшлі пасля “Працікола” (зборнік навел “Ліхаманка”, 1965; раманы “Патоп”, 1966; “Terra Amata”, 1967; “Кніга ўцёкаў”, 1969; “Вайна”, 1970), пастаянна прыцягвалі ўвагу крытыкаў.

Імя маладога раманіста практычна адразу ўвайшло ў літаратурна-крытычныя працы, аўтары якіх аднадушна называлі таленавітага дэбютанта “адным з найзначнейшых, а можа быць, і найзначнейшым пісьменнікам новага пакалення” [5, с. 67].

У перыяд з 1963 да 1975 г. у творах Леклезіё з’яўляюцца рысы экзистэнцыялізму, “новага рамана”, а таксама постструктуралізму. Яго раманы і эсэ шмат у чым наватарскія, даследуюць фармальныя і тыпаграфічныя магчымасці мовы ў рэчывы, зададзеным яго сучаснікамі, такімі, як Анры Мішо, Жорж Перэк, Мішэль Бютор. У навеле “Дзень, калі Бамон спазнаў, што такое боль” (1964) са зборніка “Ліхаманка” Леклезіё стварыў такую мастацкую мадэль, дзе сусветная нуда, экзистэнцыяльны канфлікт чалавека са светам азначаюць невымерна больш, чым, да прыкладу, уздзеянне моцнага холаду або спякоты. Нанізваючы метафары, аўтар дэталёва апісвае пакутлівы зубны боль, але фізічны боль, у выніку, толькі алегорыя пакуты метафізічнай – самоты, невытлумачальнага страху перад жыццём, рэчамі і людзьмі. Герой навелы Бамон раптам усведамляе дзіўную рэч: калі суразмоўца па тэлефоне са спагады згодны слухаць пра яго зубны боль, то гэты боль для яго, Бамона, важны і патрэбны, “значыць... я нешта ўяўляю з сябе толькі дзякуючы яму...” [6, с. 16].

Персанажы Леклезіё – Адам Пола (“Працікол”), Франсуа Бесон (“Патоп”), Аган (“Кніга ўцёкаў”) – маюць шмат падобных рыс з героямі А. Камю, Ж.-П. Сартра, Ф. Кафкі. Да прыкладу, Адам Пола, які ўцёк з псіхіятрычнай бальніцы, зачыніўся ў закінутай хаце на беразе Міжземнага мора, харчуецца аднымі кансервамі і марыць цалкам адмовіцца ад ненавіснага яму навакольнага свету. Уцякач амаль увесь час маўчыць і змагаецца з пацукамі. Нечакана адзін з пацуюкоў быццам бы вырастае да гіганцкіх памераў, а Адам становіцца зусім маленькім і ліхаманкава шукае нару, каб схвацца. Сітуацыя амаль як у Кафкі – бездапаможнасць чалавечай асобы ў велізарным свеце, негасцінным і няўтульным.

Апынуўшыся аднойчы ў горадзе, Адам Пола, перапоўнены ўражаннямі ад убачанага, пачынае занатоўваць іх у жоўты сшытак. Аўтар быццам бы выкарыстоўвае запісы з гэтага ўяўнага сшытка – своеасаблівага “працікола катастрофы”. Адам Пола пастаянна адчувае сцяну паміж сабой і наваколлем, нібыта нехта паставіў на ім кляймо адчужанасці ад астатняга свету.

Жыццё героя рамана “**Патоп**” Франсуа Бесона ўяўляе з сябе ланцуг бессэнсоўных учынкаў, даволі натуральных для існавання таго грамадства, “статка”, да якога належыць і сам Франсуа. Герой Леклезіё, як і персанажы Сартра, пагарджае сабой не менш, чым іншымі людзьмі. Франсуа Бесон не столькі ўцякае ад людзей або рэчаў, колькі ад сябе –

Вольга Фёдаруна Жылевіч – літаратуразнаўца. Кандыдат філалагічных навук (2009). Дацэнт кафедры замежных моў Палескага дзяржаўнага ўніверсітэта. Закончыла Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (2001), магістратуру (2002) і аспірантуру (2005) пры кафедры замежнай літаратуры БДУ. Аўтар публікацый па сусветнай літаратуры.

ад “пустэчы”. Каб якім-небудзь чынам запоўніць яе, ён ідзе на нематываваныя забойствы, здзяйсняючы такім чынам акт свабоднай волі, які не растлумачыш нічым, апроч унутранага запатрабавання яго ажыццявіць. Бесон поўны прадчуванняў ці то сусветнага патопа, ці то атамнай вайны. Ён не знаходзіць у сабе сіл існаваць у чаканні няўхільнага апакаліпсіса і пачынае паступова знішчаць сябе фізічна. Для пачатку ўсвядомлена пазбаўляе сябе зроку, шырока расплюшчыўшы вочы насустрач пякучаму сонцу. Бесон як пра збавенне марыць пра той час, калі ён нарэшце ступіць “на іншы бок”.

Леклезіё, застаючыся верным экзистэнцыялісцкай філасофіі, уносіць у яе і дысанансныя ноты. Персанажы Камю або Сартра ніколі не дазволілі б сабе звярнуцца да пракожных на вуліцы або да выпадковага суразмоўцы па тэлефоне з просьбаю пагаварыць з імі, каб пазбавіць ад страшнай самоты. “*Дапамажыце, калі ласка, пакахайце мяне*”, – нема крычыць Аган (“Кніга ўцёкаў”). Знемагаючы ад дакучлівасці жыцця, “экспансіі” гукаў (радыё, грукат аўтастрады, гул галасоў у кавярні, дзе размаўляюць усе, але, па сутнасці, не размаўляе ніхто і да т. п.), маладыя людзі ў творах Леклезіё ўсё ж не губляюць здольнасці марыць: “*Калі б хоць адзін гук ішоў для мяне, калі б мяне, кахаючы, паклікала цяпер жанчына...*” [7, с. 120]. Героі Леклезіё спрабуюць зразумець свет і саміх сябе, у той час як тыповы экзистэнцыялісцкі персанаж ніколі не мае ў гэтым патрэбы, ён адчувае самадастатковасць уласнага ўнутранага свету і ўпэўнены, што іншага чалавека зразумець проста немагчыма. Герой Леклезіё здольны захоўваць у сабе душу рамантыка, які не адмаўляецца ад мары бачыць свет іншым, ён не страціў здольнасці “радасна дзівіцца лісцю, якое распускаецца, беласнежным аблокам, нават цудам тэхнічнага прагрэсу” [5, с. 32].

У творах французскага раманіста персанаж імкнецца запоўніць бездань паміж ім і чытачом “не рэалістычнымі дэталямі, а сімпатыяй, якая захоплівае ў сваю арбіту і гумар, і наіўнасць” [5, с. 43]. Падобная сімпатыя ляжыць па-за сферай экзистэнцыялісцкай эстэтыкі. Леклезіё вяртаўся да паняцця *сімпатыі* неаднаразова, што значна

змняла танальнасць філасофіі абсурду і адчаю, характэрную для яго кніг 1960-х гг.

Адмысловыя адносіны складаліся ў Леклезіі і з “новым раманам”. У творах “Праатакол”, “Патоп”, “Вайна” можна прасачыць шматлікія рысы неарамантычнага пісьма. У тэкстах адсутнічае скразны сюжэт, героі пазбаўлены характару, учынкі персанажаў псіхалагічна нематываваныя. Для раманаў Леклезіі характэрна высокая ступень эктэмпаральнасці і замкнёнасць прасторы, у выніку чаго мастацкі свет твора выступае як змадэляваны, а таму ідэальны для развіцця абагульняльнай аўтарскай думкі. Раздзелы ў раманах можна адвольна перастаўляць месцамі, больш за тое, раздзелы з рамана “Патоп” можна лёгка ўставіць у раманы “Вайна” або “Кніга ўцёкаў” і наадварот. Ніякай паслядоўнасці, ніякай залежнасці паміж імі не існуе. З неараманістамі Леклезіі лучыць таксама імкненне ствараць раман у рамане. Адам Пола, як мы ўжо згадвалі, занатоўвае ўсё, што бачыў у горадзе, у жоўты сшытак. Франсуа Бесон знаходзіць рукапіс, тэкст якога апавядае пра неграў, моры, далёкія падарожжы. Аган (“Кніга ўцёкаў”) увесь час вяртаецца да думкі напісаць раман, а ў раздзеле “Самакрытыка” герой і аўтар разважаюць пра тое, якім яму быць.

З сярэдзіны 1970-х гг. Ж.-М. Г. Леклезіі пераглядае свае ранейшыя эстэтычныя прынцыпы і пачынае працаваць у іншай манеры пісьма. Празаік здзяйсняе паварот у бок рамантызму і неарамантызму, звяртаецца да легендаў, міфаў, паданняў, прыпавесцей, казак. У кнігах “Мандо” (1978), “Незнаёмае на зямлі” (1978), “Вандраванні па тым баку” (1975), “Пустыня” (1980), “Золаташукальнікі” (1985) Леклезіі ўдаецца па-майстэрску зафіксаваць найтанчэйшыя зрухі чалавечай душы.

Эсэ “Незнаёмае на зямлі” ўяўляе з сябе своеасаблівы гімн роднаму краю: бляску агнёў вялікага горада, ранішняму туману, скіраванай удалячынь стужцы дарогі, працы пекара і іншых працаўнікоў, што дораць людзям радасць. У рамане “Вандраванні па тым баку” гарманічны свет з Зямлі наўзнак перамясціўся на казачную планету, якая знаходзіцца зусім побач з нашым спакутаным светам. Гераіня твора Ная-Ная здольная ператварацца ў птушку, у зялёны ліст, здольная прымасціцца на самым сонцы, праліцца дажджом або стаўшы нябачнай, прыносіць людзям неспадзяваную радасць, не чакаючы падзякі. Аўтар надзяляе сваю гераіню незвычайнымі здольнасцямі для таго, каб яна магла пераадолець разнастайныя заганы “зямнога прыцягнення”. Апавед пра жанчыну-фею даецца аўтарам у абрамленні невялікіх па аб’ёме раздзелаў пра пачатак і канец жыцця на Зямлі. Халодныя прасторы, камяні, бязмежныя воды – такі пачатак усяго існага. Падобная карціна і ў фінале, які дэманструе ўжо “іншы бок” – ці то пасля атам-

най вайны, калі блукаюць цудам ацалелыя людзі, ці то на “тым свеце” – далёкім ад зямнога жыцця: “*Ні пажар, ні патап, ні бітва не пагражалі больш знішчыць дамы, якія захаваліся. Нарэшце запанавалі прыгажосць, спакой, бяскрайнасць. Гэта апошняя краіна, іншых не будзе. Краіна невядома для каго – чыстая, спакойная, без усялякіх межаў*” [8, с. 201].

У рамане-прытчы “Пустыня” (за які пісьменнік атрымаў прэстыжную прэмію Французскай акадэміі) Леклезіі адмаўляецца ад казачных і фантастычных сродкаў, як у вышэйзгаданым рамане, але робіць больш выразнай рамантычную лінію. У “Пустыні” дзве сюжэтныя лініі: апавед пра супраціўленне качэўнікаў Сахары экспансіі еўрапейскіх захопнікаў і апавед пра лёс дзяўчынкі-сіраты Лалы Хавы – ледзь не апошняга нашчадка смелых ваяроў пустыні. Лала выпраўляецца на заробкі ў Марсэль, а потым вяртаецца ў родныя мясціны, каб, як і яе маці, нарадзіць дзіця пад старой смакоўніцай ля крыніцы. Нягледзячы на тое, што ў вялікім горадзе Лала становіцца фотамадэллю і яе прыгажосць заваёўвае свет, дзяўчына не прымае падараванага ёй “шчасця” – камфорту цывілізацыі. Гераіня – вышэйшая за свой выпадковы дабрабыт. Яе душа ўвасабляе душу народа, амаль знішчанага каланізатарамі, але вечна жывога і ў чарговы раз адроджанага ў вобразе дзіцяці Лалы. Моц гераіні ў прыродным дары жыцця, захаваным на ўзроўні падсвядомасці, які выступае закладам выратавання ад агрэсіўнага “цывілізаванага” свету.

Тэму бескарыслівага пошуку ісціны пісьменнік развівае ў рамане “Золаташукальнікі”. Алексіс, галоўны герой твора, вырастае на востраве Св. Маўрыкія, жыве ў Еўропе, перанёс тыф у траншэях Першай сусветнай вайны, потым, захоплены памкненнем знайсці скарб, схаваны на адным з востраваў Маскарэнскага архіпелага, пераязджае з месца на месца. Падобна да ценю або мары, нечакана з’яўляючыся і знікаючы, яго суправаджае дзяўчына-туземка Розуму. Са шчырым здзіўленнем яна аднойчы пытаецца ў Алексіса: “*Вы на самай справе так любіце золата?*” “*Таму я яе не зразумеў...*” – не раз вяртаўся думкай да гэтага моманту Алексіс. Ён бачыць, наколькі бяспраўныя цемнаскурія, “*якія апрацоўваюць зямлю, што ніколі не будзе ім належаць*” [9, с. 289], бачыць, як зневажаюць іх у перасыльных лагерах, як груба асаджаюць, забараняючы пакідаць месца, прадпісанае каланіяльнымі ўладамі. У канцы рамана герой усё ж знаходзіць свой скарб – “*вольна жыць і дыхаць*”. У гэтым скарбе і згода з самім сабой, спакойная пагарда да пагоні за выгодамі, якія вельмі рэдка прыносяць шчасце.

У раманах 1990-х гг. пісьменнік працягвае ўздымаць маральна-этычныя праблемы: страчанага дзяцінства (“Блукаючая зорка”; 1992), беднасці і бяспраўнасці малых народаў (“Каранцін”;

1995), адзіноты чалавека ў сучасным грамадстве (“Залатая рыбка”; 1997).

Аўтар у рамане “**Блукаючая зорка**” на прыкладзе лёсу сваёй гераіні – малой дзяўчынкі Эстэр – паказвае трагедыю яўрэйскага народа падчас Другой сусветнай вайны. Эстэр становіцца сведкай жорсткага забойства бацькі, спалення іх дома італьянскімі акупантамі. Дзяўчынка жыве ў стане пастаяннага страху, прыніжэння, небяспекі. Яна пазбягае смерці толькі дзякуючы ўцёкам з яшчэ некалькімі суайчыннікамі ў горы. Калі вайна скончылася, Эстэр і яе маці вырашаюць адправіцца на радзіму сваіх продкаў. Аднак і Зямля Запаветная не прыносіць суцяшэння.

У рамане “**Каранцін**” (назва можа быць перакладзена і як “Сорак дзён”) браты Жак і Леон пасля доўгай адсутнасці вяртаюцца на радзіму – востраў Маўрыкій. Дзеянне твора адносіцца да 1891 г. – перыяду росквіту каланізатарства і гандлю рабамі. У час плавання на караблі некалькі пасажыраў паміраюць ад невядомай хваробы. Порт прызначэння адмаўляецца прыняць карабель, і ўсе пасажыры (жменька еўрапейцаў і вялікая колькасць індыйцаў) вымушаны высадзіцца на адной з вулканічных выспаў за некалькі кабельтавых ад Порта-Луі. Маўрыкійскія ўлады ігнаруюць іх. Людзі кінуты на волю лёсу: без правіянту, медыкаментаў, у атмасферы страху, непаразумення, этнічнай варожасці, нянавісці, здрады – кожны з іх спрабуе выжыць любым коштам. Лёс хлопчыкаў-падлеткаў ускладняецца яшчэ і тым, што адзін з іх, Леон, закахаўся ў індыйку Сіравейці. І калі на дапамогу еўрапейцам прыбывае карабель, Леон вырашае застацца з індыйцамі на востраве, назавжды парываючы са сваёй сям’ёй, радзімай. Учынак Леона – гэта выразнае “не” этнічнай непрымірымасці, прыгнёту малых народаў.

“**Залатая рыбка**” – раман пра самоту і беспрытульнасць арабскай дзяўчыны, якая змушана бадзяцца ў пошуках працы. Яе жыццё напоўнена нягодамі і стратамі, жорсткасцю і непаразуменнем з боку людзей. Публічны дом у Марока, іспанскія трушчобы, парыжская багема, нарэшце паездка ў Амерыку, дзе здзяйсняецца яе мара стаць джазавай спявачкай.

Леклезіе ўносіць у свае шматлікія творы аўтабіяграфічныя рысы. Часцей за ўсё ён выкарыстоўвае тапонімы, такія, як востраў *Маўрыкій* (адкуль карані аўтара), мястэчка *Рокебільер* (дзе прайшлі дзіцячыя гады пісьменніка). Найбольш насычаны рэальнымі падзеямі з жыцця аўтара раманы “Аніцша” (1991) і “Афрыканец” (2004). Калі ў творы “Аніцша” пісьменнік кладзе ў аснову сваё дзіцячае вандраванне ў Афрыку, то “Афрыканец” – гэта своеасаблівы гімн бацьку, які прысвяціў шмат гадоў жыцця выратаванню карэнных афрыканцаў.

Раманы апошняга дзесяцігоддзя – “Рэвалюцыі” (2003) і “Уранія” (2005) – утапічныя творы. Ствараецца ўражанне, што Леклезіе спрабуе ўказаць самотнаму, дарэшты маральна стомленаму сучаснай цывілізацыяй чалавеку шлях да нейкага ідэальнага месца, дзе той нарэшце знойдзе сабе прытулак.

У кастрычніку 2008 г. за некалькі дзён да абвяшчэння Леклезіе Нобелеўскім лаўрэатам па літаратуры, у свет выйшаў чарговы яго твор – “**Вечная песня пра голад**” (2008). Гэтую кнігу Леклезіе прысвяціў маці. У цэнтры апаведу – гісторыя жыцця і станаўлення дзвюх дзяўчынак: Этэль і Ксеніі. Першая нарадзілася ў заможнай буржуазнай сям’і, якая пасля цалкам разарылася. Этэль перажывае драму разбурэння адносін паміж бацькам і маці, становіцца сведкай прыходу нацызму і фашызму. Пазней яна далучыцца да антыфашысцкага фронту разам са сваім мужам Ларанам. У той жа час яе сяброўка Ксенія (руская эмігрантка, якая вырасла ў галечы і бяспраці) выбірае іншы шлях: выходзіць замуж за багатага прамыслоўца і спакойна сузірае голад і разбурэнне навокал. З дапамогай дзіцячых успамінаў гераіня аўтар маляўніча ўзнаўляе эпоху 1930–1940-х гг.: даваенны Парыж, дзе адбылася прэм’ера балета “Балеро” М. Равеля (з Ідай Рубінштэйн у галоўнай ролі), акупаваную нацыстамі Францыю.

Нягледзячы на багаты жыццёвы досвед, падчас аднаго з нядаўніх інтэрв’ю газеце “Le Monde”, пісьменнік прызнаецца, што для яго свет – гэта заўсёды нешта невядомое: “*Я, шчыра кажучы, чалавек без адраса. Музіць, таму што ў нашай сям’і ўсе мы былі трохі валацугамі. У нейкі момант я вырашыў асеці тут, але надыдзе час, і я зрушыся далей. <...> Гэта важна, напэўна, для тых, хто піша, таму што для пісьменніка свет – заўсёды нешта невядомое, мы адчыняем яго для сябе падчас працы над тэкстам*” [11].

Спіс літаратуры

1. **Электронны рэсурс** : http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2008/clezio-interview.html.
2. **Электронны рэсурс** : <http://evene.fr/.../jmg-le-clezio-763.php>.
3. **Электронны рэсурс** : <http://lemonde.fr/web/recherche-resultats/1,13-0,1-0,0.html>.
4. **Le Clézio, J.-M. G.** L’Africain. Traits et portraits / J.-M. G. Le Clézio. – Paris : Mercure de France, 2004. – 103 p.
5. **Brunel, P.** La littérature française aujourd’hui / P. Brunel. – Paris : Vuibert, 1997. – 221 p.
6. **Le Clézio, J.-M. G.** La Fièvre / J.-M. G. Le Clézio. – Paris : Gallimard, 1965. – 237 p.
7. **Le Clézio, J.-M. G.** Le Livre des fuites / J.-M. G. Le Clézio. – Paris : Gallimard, 1969. – 290 p.
8. **Le Clézio, J.-M. G.** Voyages de l’autre côté / J.-M. G. Le Clézio. – Paris : Gallimard, 1975. – 308 p.
9. **Le Clézio, J.-M. G.** Le Chercheur d’or / J.-M. G. Le Clézio. – Paris : Gallimard, 1985. – 332 p.
10. **Le Clézio, J.-M. G.** Ritournelle de la faim, roman / J.-M. G. Le Clézio. – Paris : Gallimard, 2008. – 206 p.
11. **Электронны рэсурс** : http://diplomatie.gouv.fr/.../interview-with-jean-marie-clezio_5092.html.